

SIMON LAJOS ZOLTÁN

BOCCACCIO, NAGY LAJOS ÉS A SZIRÉNEK VÁROSA

Buccolicum carmen V.

Jóllehet a *Buccolicum carmen* meglehetősen elhanyagolt területe a Boccaccio-kutatásnak, az ún. nápolyi eclogák (*Bucc. carm.* III–VI.) éles páfördulást mutató politikai állásfoglalása, Vittore Branca megfogalmazásában az „incoerenza politico-morale”, meglehetősen sok vitát váltott ki. Míg ugyanis a III. eclogában (*Faunus*) Boccaccio Nagy Lajos magyar király mellett foglal állást, aki öccse, Nápolyi Endre bestiális meggyilkolása után hadjáratot indított a Nápolyi Királyság ellen, addig a IV. ecloga (*Dorus*) már Johanna új férjének, a magyar seregek elől Nápolyból elmenekülő Tarantói Lajosnak a hányattatásait írja le, az V. ecloga (*Silva cadens*) Nápoly pusztulását siratja el, míg a VI. ecloga (*Alcestus*) a magyar király hirtelen hazatérése után Nápolyba visszamerészkedő Tarantói Lajost ünnepli. Vittore Branca tömör összefoglalása szerint a nápolyi tárgyú eclogák hangvétele az invektívából fokozatosan átmegy palinódiába, elégiába, majd paiánba: „Dall’invettiva volge succesivamente alla palinodia, all’elegia, al

peana.”¹ Branca szerint ez azzal magyarázható, hogy Boccaccio a magyar-párti Faunus megírása után kissé alaposabban tájékozódott a Nápolyban történekről, vagy csak igazodott a firenzei politika színeváltozásaihoz, vagy újból reménykedni kezdett a nápolyi udvar, s főleg Acciaiuoli támogatásában.² Mindez érthető is volna, és az is tény, hogy Durazzói Károly meggondolatlan kivégeztetése a kezdetben rokonszenvvel fogadott magyar király ellen hangolta nemcsak a nápolyi, hanem az itáliai közvéleményt is. Érdeemes azonban figyelembe venni, hogy a 16 eclogából álló gyűjteményt a költő csak 1366-ban, majdnem húsz esztendővel a nápolyi események után zárta le. A szöveget gyakran javítgató, módosítgató költőnek tehát bőven lett volna alkalma, hogy a nápolyi eclogák politikai és mo-

1 „Lungo un tempo che è difficile fissare, il Boccaccio passa in questi componimenti da posizioni favorevoli a re Luigi d’Ungheria e da accuse per Giovanna e i Taranto (III, nella duplice redazione) a deprecazioni sulla ferocia ungherese e sulla misera fine di Carlo di Durazzo, a giudizi benevoli per Luigi di Taranto e i suoi seguaci, a rimpianti del buon tempo antico di Roberto, a esaltazioni dei sovrani e dell’Acciaiuoli (IV, V, VI). Branca 1977, 76. A legújabb Boccaccio-kézikönyvben Branca e tömör megfogalmazására hivatkozik D. Lummus, azonban kissé pontatlanul: „Vittore Branca has pointed out that the invective of the fourth eclogue turns into the elegy of the fifth, *Silva cadens* («Falling Forest»), and the paean of the sixth, *Alcestus*.” Lummus 2013, 158. Valójában Branca értelmezésében a III. ecloga a Nápoly-ellenes invektíva, a IV. a palinódia, az V. az elégia, a VI. pedig a paián. Hasonlóképpen Bernardi Perini 1994, 696.

2 „È evidente che il Boccaccio rivedeva e rettificava i suoi giudizi; sia per un miglior conoscenza dei fatti, sia in armonia alla politica fiorentina, sia in fine per le sue mai nascoste simpatie e – perché no? – speranze rivolte alla Corte angioina e all’Acciaiuoli...” Branca 1977, 76., 36. Érdekességképpen jegyezzük meg, hogy az ezeréves főnnállását ünneplő Magyarország hazafias légkörében a *Buccolicum carmen*ről író tudósok igen indulatosan ítélték el Boccaccio nápolyi tárgyú eclogáit. Kropf Lajos (1896, 265.) azt írja, hogy Boccaccio „...egészen közönséges köpönyegforgató volt és politikai szélkakas”. Némileg megértőbb Radó Antal (1896, I, 200.): „De Boccaccio csakhamar más hírt kezdett pengetni. Midőn a magyar sereg előzőnlötte Nápolyt, midőn innen is, onnan is az idegenek okozta pusztulásról érkezett hír: a hazafias érzés erősebb lett benne az igazságérzetnél és V. eclogájában siratta a magyarok dúlta vidékek gyászos végzetét.”

rális inkoherenciáját fölszámolja, vagy legalábbis tompítsa.³ Talán ennek a megítélésbeli bizonytalanságnak is köszönhető, hogy a *Silva cadens* még a *Buccolicum carment* részletesen tárgyaló, nem túl nagy számú szakmunkában is föltűnően kevés figyelmet kapott. Carrara máig nélkülözhetetlen kézikönyve éppen csak megemlíti a szerinte „hideg és terjengős” („fredda e prolissa”) eclogát, mint amely jól mutatja a költő megváltozott politikai nézeteit („il mutato animo del Boccaccio”).⁴ Az ecloga monotóniáját emeli ki a nápolyi eclogákat részletesen elemző Giacomo Lidonici is, szerinte ezt emiatt fölösleges részletesebben tárgyalni, de hűségesen adja vissza a költő Nápoly pusztulása fölözt érzett megrendülését.⁵

Ismeretes, hogy Nagy Lajos magyar király bosszúhadjárata idején, 1347-ben Boccaccio Forliban időzött, s ottani patrónusa, Francesco Ordelaffi 300 lovassal lelkesen csatlakozott az Itálián átvonuló magyar seregekhez. A Faunus nevet az eclogában vadászszenvedélye és vakmerősége miatt kapta, Nagy Lajos pedig a legelőkelőbb pásztor, Tytirus álarcában lép föl, aki a Duna vidékéről indul a nőstényfarkas és a vörhenyes oroslánok megbüntetésére:

Sed postquam Tytirus ista
cognovit de rupe cava que terminat Hystrum,
flevit et innumeros secum de vallibus altis
Danubii vocitare canes durosque bubulcos
infrendens cepit; linquensque armenta suosque
saltus infandam tendit discerpere silvam,
atque lupam captare petit flavosque leones,

3 „Il Buccolicum carmen, quale noi lo leggiamo nell'autografo Riccardiano, e infatti un testo omogeneo, che riferisce i sentimenti e le opinioni del Boccaccio dopo il '62.” Ricci 1985, 51.

4 Carrara 1909, 114.

5 Lidonici 1914, 198.

ut penas tribuat meritis: nam frater Alexis
Tytirus iste fuit. (III, 95–103.)

A Johannára és az összeesküvőkre való célzás félreérthetetlen. Az ecloga az epikus léptékű tárgy ellenére derűs, s Boccaccio Martino da Signához írott leveléből ismert, Petrarca túlságosan fenséges hangütésűnek ítélt eclogáival szemben megfogalmazott műfajfölfogásának⁶ megfelelően nemegyszer komikus hangulatú: Faunust a felesége (más értelmezések szerint Forlì városa), az aggódó Testilis kétségbeesve próbálja visszatartani, de miként az egyik bölcs pásztor, Palemon megjegyzi, ki tudná a fiatalok vállalkozó kedvét megzabolázni? Őrizték csak a házat az asszonyok, „sedeant in limine matres” (122.). A párbeszédekben nem ritkák a római komédiaíróktól átvett fordulatok: „parvi pendis” (3.)⁷, „auribus accipe voces” (8.)⁸, „aperi percepta” (11.), „nostin” (36.)⁹ Számos példát találunk bevett epikus formulák paródiájára is. Pamphylus az *Aeneis*ből jól ismert „siste gradum”¹⁰ kifejezést kiforgatva szólítja föl Palemont, hogy állítsa

6 „Theocritus syragusanus poeta, ut ab antiquis accepimus, primus fuit qui greco carmine buccolicum excogitavit stilum, verum nil sensit preter quod cortex ipse verborum demonstrat. Post hunc latine scripsit Virgilius, sed sub cortice nonnullos abscondit sensus, esto non semper voluerit sub nominibus colloquentium aliquid sentiremus. Post hunc autem scripserunt et alii, sed ignobiles, de quibus nil curandum est, excepto inclito preceptore meo Francisco Petrarca, qui stilum preter solitum paululum sublimavit et secundum eglogarum suarum materias continue collocutorum nomina aliquid significantia posuit. Ex his ego Virgilium secutus sum, quapropter non curavi in omnibus colloquentium nominibus sensum abscondere; et ob id, cum desideres tam titulorum quam etiam nominum colloquentium in eglogis meis sensum, nolo mireris, magister optime, si absque significato nonnulla colloquentium nomina comperies: de titulis non sic, omnes enim accurate apposui.” *Epist.* XXIII. (Ad reverendum in Christo patrem fratrem Martinum de Signa ordinis fratrum Heremitarum sancti Augustini, sacre Pagine professorem.)

7 Plautus, *Rud.* 650; Terentius, *Heaut.* 715; *Hec.* 513.

8 Plautus, *Cas.* 879; *Men.* 4; *Trin.* 828; Terentius, *Hec.* 363.

9 Plautus, *Truc.* 743.

10 Vergilius, *Aen.* VI, 465.

meg a kondáját, egyben Horatius híres tavaszi ódáját („Diffugere nives, re-deunt iam gramina campis...”)¹¹ is parodizálva: „I, siste sues, ne gramina campis evellant rostris” (5–6.).¹² Endre meggyilkolását azonban annál komorabb, szinte dantei hangon festi egy másik szereplő, Meris elbeszélése: a nem eléggé óvatos ifjú, miközben a rábízott gulyát vezette, a vadállatok vaksötét tanyájára félelem nélkül belépve egy rémítően őrjöngő vemhes farkasba botlott, az rögtön rávetette magát, tombolva vájta fogait Alexis, vagyis Endre torkába, aki a vadon rejtett ösvényén Adonis sorsára jutott:

Ast moriens silvas iuveni commisit Alexi,
 qui cautus modicum dum armenta per arva trahebat
 in gravidam tum forte lupam rabieque tremendam
 incidit, impavidus, nullo cum lumine lustrum
 ingrediens; cuius surgens sevissima guctur
 dentibus invasit, potuit neque ab inde revelli
 donec et occulto spirasset tramite vita.
 Hoc fertur. Plerique volunt quod silva leones
 nutriat hec dirasque feras, quibus ipse severus
 occurrens venans mortem suscepit Adonis.¹³ (III, 82–91.)

11 Horatius, *Carm.* IV, 7.

12 Jegyezzük meg: jóllehet Vergilius hatása lépten-nyomon fölfedezhető, aligha érthetünk egyet maradéktalanul Gianvito Resta álláspontjával, mely szerint Boccaccio művét – a Petrarccával való versengés mellett – a vergiliusi minta következetes megidézése, sőt aprólékos reprodukciója jellemezné: „più appariscente sarà l’insistito richiamo all’esempio virgiliano tradotto in una puntigliosa riproduzione di schemi, formule, tipologie, nel consapevole, coerente ed approfondito intento di instaurare in area neolatina un ‘codice’ retorico bucolico modellato sullo exemplar virgiliano.” Resta, 1975, 71. Hasonlóképpen L. Paoletti a *Faunus*ról: „un pastiche di modelli ed echi diversi, dominati alla sovrabbondante presenza di Virgilio, e, con frequenza meno vistosa, di Ovidio.” Paoletti 1976, 249.

13 Az *Adonis* itt nominativus, vö. Bernardi Perini 1994, 944.

Az Endrét a pásztori költészet mitológiai hősének rangjára emelő leírás félreérthetetlenül utal Johanna romlottságára és kicsapongó életére: nemcsak a *lupa* kétértelmű szó, de az erdei rejtekhely, a *lustrum* is jelenthet bordélyházat.

Ez a zaklatott és baljós hangnem azután uralkodóvá válik a IV., *Dorus* c. eclogában, mely Tarentumi Lajos és hűséges udvari embere, Niccolò Acciaiuoli Nápolyból Toscanába való menekülését írja le. A hangnemváltásra jó példa, hogy a IV. eclogában Tarantói Lajos pásztori neve, a *Dorus* a szerző szerint görögül keserűt jelent,¹⁴ a VI. eclogában azután az *Alcestus* nevet viseli: Boccaccio nyilvánvalóan az alvilágból visszahozott *Alkéstis*re utal, de nem éri be ennyivel, hanem az etimológiát is megadja: az *alké* jelentése 'virtus', az *estus* pedig hevességet ('fervor') jelent.¹⁵ Még meghökkentőbb Lajos magyar király hirtelen átváltozása. A *Faunusban* föllépő derék Tytirus, minden jóra való pásztorok rettenthetetlen és igazságos vezére itt megvadult Poliphemusként jelenik meg: pusztá körmeivel hasogatja le a gyümölcsfák kérgét, vérrel mocskolja be a tiszta vizű forrásokat, fogaival roppantja ketté a faágakat, hörögve pusztítja el még a tarka tollú madarakat is:

Exuit infaustos ungues truculentior angue
frendens, et pomis foliis et cortice nudat
fructeta, et vitreos perturbans sanguine fontes,

14 „Quarte egloge titulus est Dorus hanc ob causam: tractatur enim in ea de fuga Lodovici regis Sicilie; et quoniam liquisse proprium regnum eidem regi amarissimum credendum est, ut satis in processu egloge percipitur, ab amaritudine eam denominavi, nam grece 'doris', 'amaritudo' latine sonat.” *Epist.* XXIII. Ennek a félreértésnek a forrása a Vergilius X. eclogájában található *Doris amara* (5) 'keserű vizű tenger' jelzős szerkezet, vö. Bernardi Perini 1994, 947.

15 „Sexta egloga Alcestus dicitur, eo quod de reditu regis prefati in regnum proprium loquatur, quem regem ego hic 'Alcestum' voco, ut per hoc nomen sentiat quoniam circa extremum tempus vite sue optimi regis virtuosi mores assumpserat: et Alcestus dicitur ab 'alce', quod est 'virtus', et 'estus', quod est 'fervor.'” *Epist.* XXIII.

dentibus infringens ramos pictasque volucres
 murmure disperdens claustrisque repagula frangens;
 omne pecus mungit, decerpit, vellera tondet,
 absorbet natos, miseras eviscerat agnas:
 si peiora nequit, rescindit cornua tauris. (IV, 76–83.)

Az V. eclogában Calcidia már ezt a földült, tönkretett ligetet siratja, amelynek nem volt párja a világon. Ha azonban a *Silva cadens* szövegét és allúzióit tüzetesebben megvizsgáljuk, Nápoly képének elégikus-eszményítő vonásai igencsak viszonylagossá kezdenek válni.

Az ecloga elbeszélője, Caliopus Szicília csücskéből, a Pelorus-fok virágos mezőin („florida rura Pelori”) bolyongva nemcsak meghallja, hanem látja is, ahogy a Nápolyt megszemélyesítő Calcidia a tengerparton siratja a város pusztulását. Innen siet – ismét egy epikus fordulat – „celeri passu” (127.)¹⁶ a nápolyi Pamphylushoz, aki azonban Nápolytól nyilvánvalóan távol időzik, hiszen, miként már a fölütésből kiderül, a gyászos eseményekről mit sem tudva, gondtalanul énekel szeretett városáról.¹⁷ Boccaccio tehát, miként Bernardi Perini fölhívta rá a figyelmet, meseszerű módon fölfüggeszti a térbeli távolságokat.¹⁸ Bernardi Perini értelmezését cáfolni igyekszik Tobias Leuker, aki szerint a „netta dimensione metageografica” nem létezik. Serviusból kiindulva amellet érvel, hogy a szirének előbb a Pelorus-foknál, majd Capri szigetén éltek. Leuker szerint a Nápolyt sújtó

16 Ovidius, *Fasti* II, 205.

17 Pamphyle, tu placidos tecum meditaris amores / Calcidie, viridi recubans in gramine solus; / ipsa dolens deflet miseras quas nescio silvas. (V, 1–3.)

18 „C'è nell'egloga una netta dimensione metageografica se dalla Sicilia (*sicilidum* per il classico *Sicelidum*; *Pelori*) Caliope può udire i lamenti di Calcidia/Napoli, e se alla fine (127 sg.) può andare «di corsa» da Panfilo che è un «napoletano» ben lontano da Napoli (come autorizza a credere la spiegazione a Martino) e verosimilmente in Firenze. Non è solo questione di visione unitaria del Regno angioino, di continuità tra Sicilia e Napoli (v. a. III 69) ma di poetico annullamento delle distanze, di contiguità affettiva alle sciagure della *silva cadens*.” Bernardi Perini 1994, 955.

politikai zűrzavar elől Calcidia Parthenope korábbi tartózkodási helyére menekül, az „in litore Parthenopis” (26–27.) tehát a Pelorus-fokra utal-na.¹⁹ Ez az értelmezés azonban több szempontból is erőszakolt. Egyrészt a térbeli távolságok hasonló fölfüggesztését megfigyelhetjük másutt is, így a IV. eclogában. Dorus és Phytias, vagyis a menekülő Lajos és kísérője valahol Toszkánában betéved egy Montanus nevű pásztor egyszerű tanyájára. A még mindig rettegő herceget Phytias csillapítja: itt biztonságban vannak, hiszen a hegy magasáról be lehet látni a pisai síkságot, a toszkán lankákon legelésző nyájukat, a távoli Alpokat, a Rhône völgyét, de még az Avignonban tartózkodó bíborosok vörös kalapjai is tisztán kivehetőek:

Si potius nil, Dore, petis, quid summere differs
 oblatum? Spectare potes de vertice campos
 alpheos tuscosque greges alpesque remotas
 et ligurum saltus, Rhodanum rubrosque galeros
 metiri ac egram mentem revocare quiete.
 Montani laudanda fides. I, summe. Quid obstat? (IV, 16–21)

Másfelől pedig az ecloga szövegében semmi sem utal arra, hogy Calcidia eltávozna a nápolyi tengerpartról:

Illa diu postquam faunos nymphasque vocavit
 in cassum, pectusque manu pulsavit et ora,

19 „Contrariamente a quanto sostiene Giorgio Bernardi Perini, ultimo editore del *Bucolicum carmen*, questa spiaggia non è quella napoletana, lontanissima dai «boschi siciliani», bensì quella del capo del Peloro: anch'essa, in effetti, può essere chiamata 'spiaggia di Partenope', giacché le sirene, a dire di Servio, vi erano vissute prima di trasferirsi all'isola di Capri. Secondo lo scenario immaginato da Boccaccio, Calcidia, scacciata dal suo nido dai turbini politici che agitavano Napoli all'inizio del 1348, si era rifugiata presso la prima dimora italica di Partenope, la sirena considerata 'napoletana' per la leggenda che situa la sua tomba sul territorio della città.” Leuker 2007, 148. sk.

vocibus assiduis syrene in litore fractis
Parthenopis residens misere singultibus inquit... (V, 24–27.)

Ennek pedig nem pusztán Boccaccio poétikai eljárásait illetően van jelentősége. Föltűnő a párhuzam Petrarca *Argus* c. eclogájának záróképével. Itt az Endre meggyilkolásához vezető politikai válságot jelképező, Nápolyra lesújtó rettenetes vihar, az Endrét megjelenítő sudár ciprusfa, a „lacrimabilis arbor” gyökerestül való kitépése után az ecloga három szereplője közül kettő elmenekül az elpusztított erdőből: Silvius, vagyis Petrarca Toscanába, Phitias, vagyis Barbato da Sulmona pedig szülővárosába távozik. Egyedül a történet elbeszélője, Ydeus, vagyis a nápolyi Giovanni Barrili marad a viharsújtotta tengerparton, magányosan bánkódva:

His dictis, abeunt; patrii Sulmonis ad arva
Contendit Phitias, silvas petit alter etruscas;
Solus ego afflicto merens in litore mansi. (II, 122–124.)

E rendkívül hatásos záróképből válik csak világossá, hogy a Nápoly idilli állapotainak bemutatásával kezdődő, a viharleírással, majd Silvius és Phitias Róbert királyt elsirató epicediumával folytatódó hosszú elbeszélés itt, az elhagyott tengerparton hangzik el. Boccaccio tehát mintegy megfordítja Petrarca hasonló tárgyú költeményének alaphelyzetét: itt a Nápolyból elmenekülő Caliopus az elbeszélő, míg a tengerparton maradó Calcidia siratja el a várost. A célzás tudatos mivolta aligha lehet kétséges, hiszen közhírt, hogy Boccaccio mestere első önálló költeményként terjesztett eclogájának hatására módosította alapvetően a műfajról vallott fölfogását, miként ezt a *Faunus* első, valamint a gyűjteménybe bekerülő második változata is bizonyítja.²⁰ A *Silva cadens* azonban nemcsak for-

20 Lásd erről Martellotti 1983, 71–89., 91–106.

mailag, hanem tartalmilag is a *Kontrastimitation* jegyében idézi meg az *Argust*.

Tudomásunk szerint a kutatás, egyoldalúan Nápoly pusztulásának drámai képeire összpontosítva, mindmáig nem figyelt föl Calcidia alakjának és siratóénekének negatív, vagy legalábbis ambivalens vonásaira. Idézett tanulmányában Leuker egyedül Servius magyarázatára támaszkodik, megfelelkezni látszik azonban a *Genealogia deorum* szirénekről szóló fejezetéről. Ennek elején Boccaccio valóban idézi a Leuker elmélethez alapul szolgáló Servius-szöveghelyet, viszont más tekintélyekre, így Ovidiusra, Pliniusra és Leonzio Pilatóra hivatkozva a szirének számát nem háromra, hanem ötre teszi, Plinius alapján pedig Nápolyt a szirének hazájának („Sirenium sedes”) nevezi. Lényegesebb ennél, hogy Palaephatos és Pilato nyomán a szirének legendájának eredetét a prostituáltak jellegzetes szokásaira vezeti vissza, akik behízelgő szavaikkal („blanda facundia”) hálózták be áldozataikat.²¹ Emiatt tartják mindőjük szülőanyjának Caliopest, akinek nevét latinul a *bona sonoritas* jelzős szerkezettel adja vissza, ugyanazzal, mint a Martino da Signához írott levelében a *Silva cadens* főszereplőjének

21 „Eas preterea dicit Servius iuxta Pelorum Sycilie promontorium primo, deinde ad Capream insulam secessisse. Plinius vero dicit, Neapolim Calchidiensium, et ipsam Parthenopem a tumulo Syrenis appellatam. Et sic iam quinque Syrenas habemus. Deinde paulo post dicit idem Plinius: Nuceria, Surrentum cum promontorio Minerve, Syrenum quondam etc. [...] Palefatus ante alios in libro Incredibilem scribit has meretrices fuisse, solitas decipere navigantes. Et Leontius asserit vetustissima haberi fama apud Etholos prima Grecorum fuisse meretricia, et tantum lenocinio facundie valuisse, ut fere omnem Achayam in suam vertissent predam; et ex hoc arbitrari fabule originis Syrenarum locum fuisse concessum. Et sic illis Etholie fluvius pater est dictus, eo quod eum penes primo sua scelestas cepere servitia; et ut intelligamus per labentem fluvium patrem, lascivam et effluentem concupiscentiam meretricum. Quibus ob blandam fere omnium facundiam Caliope, id est bona sonoritas, mater ascribitur. Demum prima vocatur Parthenopia a parthenos, quod est virgo. Consuevere quidem meretrices docte volentes externos irretire, virginum seu pudicarum matronarum mores fingere, oculos scilicet in terram deicere, verba pauca facere, erubescere, tactum fugere, petulcis etiam gesticulationibus ludere, et huiusmodi, ut ex his arbitrentur insipidi hostem honestatis hospitem esse, et incognitum appetant, quod erat cognitum fugiendum.” *Genealogia* VII. Cap. XX.

nevét.²² Mi több, még Parthenope nevét is a tapasztalt kéjnők mesterfogásaiból magyarázza, hiszen ők szokták megtévesztésül a szüzek vagy a tisztességes családanyák szemérmes viselkedését utánozni. Jegyezzük meg, hogy Nápolynak mint a szirének utolsó hazájának igencsak negatív képét rajzolja meg Boccaccio a *Rime* XLVIII. szonettjében, amelyet talán érdemes teljes terjedelmében idézni:

Dice con meco l'anima tal volta:
 „Come potevi tu già mai sperare
 che dove Bacco può quel che vuol fare,
 e Cerere v'abbonda in copia molta,
 e dove fu Partenopè sepolta,
 ov'ancor le sirene uson cantare,
 amor, fede, onestà potesse stare
 o fosse alcuna sanità²³ raccolta?
 E s'tu 'l vedevi, come t'occuparo
 i falsocchi di questa, che non t'ama,
 e la qual tu con tanta fede segui?
 Destati omai, e fuggi il lito avaro,
 fuggi colei che la tua morte brama.
 Che fai? che pensi? ché non ti dilegui?”

Parthenope tehát a bőség és a mámor csábító, de csalárd, állhatatlan és halálos veszedelemmel fenyegető városa, ahol a szeretet, hűség és becsület nem képes létezni. Föltűnően hasonló ez a kép a Petrarca nápolyi

22 „Pro Caliope ego intelligo aliquem optime recitantem damna desolate civitatis, nam «caliopes» grece, «bona sonoritas» est latine, que bona sonoritas in aliquo esse non potest nisi debito ordine dicenda dicantur.” Epist. XXIII.

23 A *Rime* legutóbbi kiadója, V. Branca elveti Massera konjektúráját: „sanità in senso translato: di senno, di mente, d'animo e di costumi. Non sembra quindi necessario correggere col Massera santità o tautologico o eccessivo.” Branca 1994, 298.

tárgyú leveleiből kirajzolódóhoz. Az *amor, fede, onestà* hiánya a Petrarca Giovanni Colonnához címzett levelében olvasható jellemzésére emlékeztet: „nulla pietas, nulla veritas, nulla fides”.²⁴ A *Rime* legújabb kiadásában Branca regisztrálja ugyan az *Aeneis*-allúziót („Heu fuge crudeles terras, fuge litus avarum”, III, 44.),²⁵ de azt már nem, hogy ez az idézet Petrarca egy másik, Nápoly züllését megrendítően képekkel ábrázoló levelében is föllelhető.²⁶

Akár számolunk azonban a szonett esetében Petrarca hatásával, akár nem, a *Silva cadens* Nápoly-képe hasonlóan nyugtalanító. Már a tengerparton sorsát sirató Calcidia sem föltétlenül megnyerő jelenség, s figyelemre méltó, hogy a *syrene* szó a *Buccolicum carmen* szövegében egyedül itt fordul elő. Gyászénekét korántsem a *bona sonoritas* jellemzi: „vocibus assiduis syrene in litore fractis / Parthenopis residens misere singultibus inquit” (26–27.). A nem annyira megtört vagy bágyadt, inkább eltorzult, artikulálatlan hangnak fordítható „fracta vox” jelzős szerkezet a klasszikus költészetben igen ritka, de leginkább a bacchusi önkívülethez kapcsoló-

24 *Fam.* V, 3, 8. Vö. Cicero, *Laelius de amicitia* 15 (52). „Haec enim est tyrannorum vita nimirum, in qua nulla fides, nulla caritas, nulla stabilis benevolentiae potest esse fiducia, omnia semper suspecta atque sollicita, nullus locus amicitiae.” E párhuzamhoz és Nápolyi Johanna alakjához Petrarca leveleiben lásd Lokaj 2000, 487.

25 Lokaj (2000, 507.) joggal hívja föl a figyelmet arra, hogy Róbert halála és a Cleopatraként ábrázolt, de az iránta érzett gyűlölete miatt néven soha nem nevezett Johanna uralomra jutása Petrarca számára a klasszikus ókor és a jelenkor közötti kapcsolat megszakadását is jelentette: „...sotto Giovanna cessano tutti i legami fra la classicità e la contemporaneità. La dolcezza, la sapienza, insomma, la grandezza del mondo antico non era più in grado di frenare il corso degli eventi, di proteggere Napoli dal proprio annichilamento. Giovanna aveva spezzato una volta per tutte ogni speranza umanistica di suggerire alla sacra linfa dell’antichità, sia cristiana, sia classica.”

26 „Sed de his hactenus; nam et tragicum opus est et multa super his inter obstinatos cives verba iam perdidit. Minime vero mirabere amicos tuos, tanto avaritiae premio proposito, in ea urbe vinctos esse, in qua hominem innoxium occidere ludus est; quam licet unam ex omnibus Virgilius «dulcem» vocet, non inique tamen, ut nunc est, Bistoniam notasset infamia: Heu fuge crudeles terras, fuge litus avarum.” *Fam.* V, 6, 6.

dik, így Iuvenalis II. satírájában: „hic turpis Cybele est, et fracta voce loquendi / libertas” (111–112.). Hasonlóképpen a Bacchus-kultusz leírásában fordul elő Paulinus Nolanusnál: „Euhoe, Bacchi sonum fractis imitantur anhelii vocibus” (XIX, 281–282.). Ez az őrzöngő panaszkodás egy különös erdőkatalógussal kezdődik – nem volt az ausoniai mezőkön sem szemet gyönyörködtetőbb, sem hatalmasabb erdő a nápolyinál:

Non fuit ausonicis campis, me iudice, silva hac
letior aut maior, nulla atque capacior evi.
Hec fagis celum tangebatur et ylice multa,
quercubus insignis, viridi spectandaque lauro,
ac cedro crebra, funesta et pulchra cupressu.
Non adeo quondam formosa Libistridos ursi
horrida, cui cessit magnorum Ercinia nutrix
silvestrumque boum gelido sub cardine celi,
Ydaque iudicio Paridis memoranda puellis,
bebritiumve nemus cessit cessitque erimantum. (V, 28–37.)

Ez a nyitó leírás nem nélkülözi a baljós áthallásokat: az édig nyúló bükkök, tölgyek és cédrusok mellett Nápoly erdejét gyászos ciprus ékesítette: „*funesta pulchra cupressu*” (31.), ez pedig világos utalás Petrarca *Argus c. eclogájára*, ahol Endre személyét a tomboló vihar kitepte ciprusfa jelképezte.²⁷ Még zavarba ejtőbb a folytatás: nem volt ilyen szép, mondja Calcidia, még a medvéktől rettenetes Libystridos erdeje sem, de meghátrált előtte az északi égbolt alatt roppant bivalyokat nevelő hercyniai erdő, miként a Paris ítélete miatt a lányoknak emlékezetes Ida hegye is, nem különben Erymanthus és Bebrycia híres erdeje. Ez a fölsorolás aligha lehet esetleges, hiszen mindezen erdőkről Boccaccio a *De montibus, silvis, fontibus*,

27 „corruit et colles concussit et arva cupressus” (13).

lacubus, fluminibus, stagnis seu paludibus et de diversis nominibus maris c. tudós értekezésében is rövid ismertetést ad. Libistridos – a szöveg alapján ezt a szót nominativusnak kell értenünk – erdejét hiába keresnénk a klaszszikus auctoroknál: Boccaccio valószínűleg az *Aeneis* azon sorát értette félre, ahol Euander egy libyai medvebőrt kínál föl a megfáradt Aeneasnak szerény hajlékában: „stratisque locavit / effultum foliis et pelle Libystidis ursae” (VIII, 367–368.).²⁸ A korántsem idilli és barátságos hercyniai erdőt Caesar *Bellum Gallicum*ából is ismerhette,²⁹ ám a római költészetben csak későn honosította meg az a Claudius Claudianus, aki Petrarca és Boccaccio legkedvesebb költői közé tartozott, már csak azért is, mert úgy tudták, született firenzei volt.³⁰ A Claudianus-allúziót egy szövegszerű megfelelés is megerősíteni látszik: „sub cardine celi”.³¹ A hercyniai erdő hátborzongató leírását találjuk a *De consulatu Stilichonis* I. könyvében: Stilicho hadjárata olyan békességet hoz majd a vad germánokra, hogy a hercyniai erdő nyomasztó csöndjében is biztonságban lehet vadászni, az ősi hiedelmekkel övezett vad ligeteket, a barbár istenként tisztelt tölgyfát pedig büntetlenül vághatják ki a római fejszék:

28 Bernardi Perini 1994, 956–957. „LIBYSTRIS silva est, ut quidam dicunt, Thessalie, alii vero illam apud Bistonas esse confirmant; que, etsi moltorum animalium altrix sit, ursos tamen pregrandes alit et validos.” *De montibus* II. *De silvis*.

29 „ERICINIA multis silvis nomen est, sed maior atque notior ea est quam apud Germanos etiam Greci veteres cognovere eamque dixere Oriciniam. Huius quidem latitudo novem dierum iter expedito homini patet. Oritur autem ab Helvetiorum et Nemetum atque Turiacorum finibus et recta Danubii fluminis regione ad fines Dacorum et Anartium usque contingit. Inde se sinistrorsum flectens propter immensam sui magnitudinem multarum gentium fines attingit et cum .XL. dierum in longitudinem eius progressus factus sit, nemo tamen ex Germanis est qui se audisse aliquem ad eius devenisse finem dicat, aut quo sub celo oriatur seu potius finiatur acceperit. Multa quidem in ea ferarum sunt genera, cum quibus pro gloria robusti iuvenes silve propinqui exercentur.” *De montibus* II. *De silvis*

30 *conterraneus meus*: Petrarca, *Sen.* VII, 1, 138.

31 *In Rufinum* II, 274.

ut procul Hercyniae per vasta silentia silvae
 venari tuto liceat, lucosque vetusta
 religione truces et robur numinis instar
 barbarici nostrae feriant impune bipennes. (I, 228–231.)

Nem kevésbé hátborzongató azonban a bithyniai Bebrycia erdeje sem: miként az Argonauták története nyomán Boccaccio is írja, az erdő királya, Amycus minden vendégét meggyilkolta, míg Polydeukésben emberére nem akadt.³² A Boccaccio által igen jól ismert Statius *Thebaisában* a követségbe induló Tydeus mondja: szívesebben mennék a vad szarmatákhoz, vagy a bebryciai liget véreskezű őrizőjéhez („melius legatus adissem / Sauromatas rabidos servatoremque cruentum / Bebrycii nemoris”).³³ Az árkádiai Erymanthus baljós erdeje, Statius szavaival a „monstrifer Erymanthos”³⁴ pedig közismert: innen hozta el – negyedik munkájaként – Héraklés az erymanthosi vadkant,³⁵ de az Ovidius *Metamorphoseséből* jól ismert történet szerint Arcas is itt nyilazta le kis híján medvévé változott anyját, Callistót.³⁶ Ezek tehát azok az erdők, amelyek nem vehették föl a versenyt azon csodálatos hellyel, amelynek vesztét Calcidia siratja. Fö-lülvizsgálatra szorul tehát azon nézet, hogy a gyászdal nem volna több, mint Nápoly régi ragyogásának érzelmes fölidézése („calde rievocazioni dell’antico splendore”), miként régebben Lidonici, újabban pedig Leuker

32 „BEBRYACUM nemus in Bithinia est, in quo aiunt quondam Amycom Bebryciorum regem consuetum vim hospitibus inferre, quam cum in eodem Polluci a Colchide redeunti facere conaretur, a Polluce occisus est.” *De montibus* II. *De silvis*.

33 *Theb.* III, 351–353.

34 *Theb.* IV, 298.

35 „ERIMANTUS mons in Arcadie finibus constitutus est, in quo Hercules aprum cuncta vastantem vivum cepit eumque Euristeo detulit regi.” *De montibus* I.

36 *Met.* II, 496–504. Vö. *Genealogia* V. Cap. XLIX. (De Arcade XV filio secundi Iovis, qui genuit Yonium)

(„l'idillio protetto e custodita da Titiro”) állította.³⁷ Sokkal inkább tükrözi a költőnek a város iránt érzett ambivalens érzéseit.

Az aranykorhoz hasonló békességet e baljós erdőben csak Tytirus, vagyis Bölcs Róbert király volt képes afféle kultúrhérósként fönntartani: elsőként hozott olyan, tudós alapossággal kigondolt törvényeket, amelyek mind a nyájnak, mind ligetnek javára váltak:

ille est
 qui primus pecori leges nemorique salubres
 carmine cantavit, quarum nec clarior usquam
 copia docta fuit legum nec prisca tulere
 secula maiores, auro dum floruit etas
 sanguine... (V, 57–62.)

Megint csak föltűnő a hasonlóság Petrarca *Argus* c. eclogájának Bölcs Róbert uralkodásáról adott képével. *Argus* alakjához nem annyira Ovidius, sokkal inkább Claudianus szolgált mintául. A *De consulatu Stilichonis* I. könyvében Claudianus a vandál származású hadvezért a százszemű Argushoz és a százkarú Briareushoz hasonlítja, hiszen csak az emberföltötti munka, a fáradtságot és az álom felhőjét hírből sem ismerő szüntelen, mindent kézben és szem előtt tartó, szakadatlan tevékenység mentheti meg a birodalmat a széthullástól.³⁸ Petrarca *Argus*ának sem pusztán

37 Lidonici 1914, 198.; Leuker 2007, 149. Jegyezzük meg, a német kutató Calcidia énekét úgy idézi, hogy éppen az erdőhasonlatokat tartalmazó részt hagyja ki.

38 „quae brachia centum, / quis Briareus aliis numero crescente lacertis / tot simul obiectis posset conflare rebus: / evitare dolos; veteres firmare cohortes, / explorare novas; duplices disponere classes, / quae fruges aut bella ferant; aulaeque tumultum / et Romae lenire famem? quot nube soporis / immunes oculi per tot discurrere partes, / tot loca sufficerent et tam longinqua tueri? / Argum fama canit centeno lumine cinctum / corporis excubiis unam servasse iuencam!” (I, 303–313.) Vö. Petrarca, *Argus* 107–114.: „Pastorum rex Argus erat, cui lumina centum / Lincea, cui centum vigiles cum sensibus aures, / Centum artes, centumque manus, centumque lacerti,

száz hiúzélességű szeme van, hanem száz kifinomult hallású füle is (ami a Cod. 33. szerzője szerint Róbertnek a jogtudományokban való rendkívüli jártasságára utalna³⁹), százféle művészet ismerője, száz karja és száz keze rendkívüli tetterőt árul el, egyetlen, tehát nem csalárd nyelve pedig orpheusi hatalommal ruházza föl, szavainak hatalmával képes a sziklákon és a vadállatokon is uralkodni, a kőrisfákat pedig gyökerestül szaggatja ki földből. A kortárs kommentátor ez utóbbi képet igen szellemesen úgy magyarázza, hogy az emberek lelkéből el tudta távolítani a belegyökerezett rosszat.⁴⁰

Pastorum rex Argus erat, cui lumina centum
 Lincea, cui centum vigiles cum sensibus aures,
 Centum artes, centumque manus, centumque lacerti,
 Lingua sed una fuit, cum qua rupesque ferasque
 Flecteret et fixas terre divelleret ornos.
 Ille diu clarus silvis, perque omnia notus,
 Pascua, formosis cantatus ubique puellis,
 Mille greges niveos pascens per mille recessus. (II, 107–114.)

A Claudianustól vett kép a királyt elsirató *epicediumnak* tehát nem pusztán epikus pompát kölcsönöz, hanem uralkodását a boldog liget idilli állapotainak fönntartásáért való szüntelen és heroikus küzdelemként írja le. A Boccacciótól főntebb idézett részlet utolsó mondata – „auro dum floruit etas / sanguine”, ahol a sanguine, Bernardi Perinivel egyetértve alig-

/ Lingua sed una fuit, cum qua rupesque ferasque / Flecteret et fixas terre divelleret ornos. / Ille diu clarus silvis, perque omnia notus, / Pascua, formosis cantatus ubique puellis, / Mille greges niveos pascens per mille recessus.”

39 „cui centum vigiles cum sensibus aures, quia omnia audita et lecta iura rome intelligebat.” Avena 1906, 184.

40 „et divelleret ornos, idest ipsas arbores fixas terre; idest omnes malas radices fixas in animo hominum eradicabat et divellebat.” Avena 1906, 184.

ha lehet más, mint *ablativus originis*,⁴¹ Petrarca szövegénél is határozottabban céloz arra, hogy Calcidia korántsem a mitikus aranykor újjászületéséről beszél, sokkal inkább a polgárháborúk zűrzavarából, szó szerint vérből született augustusi aranykorról, a princeps szigorú törvényhozói tevékenységét idéző uralkodásról. Bölcs Róbert halálával azonban a rend fölbomlott, s a magyar király hadjárata isteni büntetésként érte Nápolyt.

Calcidia alakjának és énekének negatív vonásaival összhangban áll, hogy Pamphylus, aki Caliopus elbeszéléséből értesül Calcidia sirámairól, megvetően vonja le a tanulságot: a nymphea azt hiszi, hogy Endre meggyilkolásának fölháborító bűntényét és az elháríthatatlanul bekövetkező isteni büntetést könnyeivel semmissé teheti:

Heu miser, heu, video que sit sibi causa doloris:
indignum facinus lacrimis revocare putabat,
previsum dudum superis et pensa sororum.
Errat stulta nimis: celo parere necesse est. (V, 120–123.)⁴²

Tegyük hozzá, erről a szörnyű bűnről vall maga Dorus, vagyis Taran-tói Lajos is a IV. eclogában, melyet a Faunus palinódiájaként szoktak értelmezni:

Post hunc miserandus Alexis
qui, gregibus nimium durus silvisque molestus
imperitans, abiit crudeli funere pulsus.
Munere post Phytie pulchra est michi iuncta Liquoris,
et sub me septas Argi tenuere nepotes,

41 Bernardi Perini 1994, 598.

42 Cf. Petrarca, *Argus* 53–57.: „Sed ferre necesse est. / Hec est vita hominum, Phitia; sic leta dolendis / Alternat fortuna ferox. Eat ordine mundus / Antiquo; nobis rerum experientia prosit: / Quo grex cumque miser ruerit, consistere pulcrum est.”

quas inter clarosque lacus pecorosaque tempe
 Calcidici veteres silvam posuere coloni
 a Cumis, qua nulla prior dum floruit; in qua
 dum nos iurgantes pueros agitaret Erinis,
 ecce celer quondam patriis Poliphemus ab arvis
 progenitus nostris et nostro sanguine, ripis
 altus in extremis Hystri, puto, lacte ferino,
 quo iaculo incertum, certo mutilatus ab ictu
 parte sui, iusta rabie succensus et ira... (IV, 53–66.)

Az őt szállására befogadó és történetét végighallgató Montanus pedig ugyanazt a szerepet tölti a *Dorusban*, amelyet Pamphylus a *Silva cadensben*. Mindkét szereplő a bukolikus *otium* jellegzetes képviselője, s mindkettőn meglehetősen távolságtartással hallgatják a hozzájuk érkező szereplők történeteit. Miként Pamphylus is némi iróniával kérdezi Caliopust az ecloga végén, hogy nem próbálta-e legalább kedves szavakkal megvigasztalni a siránkozó szirént (mire Caliopus nem röstelli bevallani, hogy nem, mert félt, hogy Poliphemus megjelenik), úgy Montanus is értetlenkedve kérdezi, hol voltak a rettenthetetlen nápolyi hősök, amikor a vad Poliphemus megjelent:

Quid Paphus, queso, cui centum brachia, centum
 fama refert oculos, cui tanta licentia fandi
 in superos hominesque fuit? Non cuspidē lata
 occurrit monstro? Quid tunc furibundus Asylas?
 quid pecudum custos Phorbas? quid Damon amicus?
 quid tu? quid Phytias? quid Pamphylus atque Molorcus?
 ac alii tecum tangentes alta boatu
 sydera, iactantes vario sermone palestras
 atque pedum cursus, cestus et fortia facta? (IV, 116–124.)

A szöveghely gúnyos hangvételt nemcsak az adja, hogy e hősök csak a sportteljesítményeikkel tudnak – de azokkal gátlástalanul – dicsekedni, hanem a nápolyi nemesek epikus nevei (az etruszk „fortis Asilas” az *Aeneis* hőse, a Nemeában Herculest vendégül látó Molorchus pedig Statius *Thebais*ában szerepel), továbbá az epikus klauzulák is: „cuspidē lata”, „fortia facta”.⁴³ A nápolyi *silva* e tragikusan ironikus, a klasszikus irodalom legborzasztóbb helyszínei közé tartozó erdőket megidéző, a bukolikus idillt kíméletlenül visszájára fordító magasztalása mellett tehát ezekből az eclogákól sem hiányzik a nyílt, sok helyütt a klasszikus eposz fenséges fordulatait parodizáló invektíva, s ennek éppen a legeszményítettebb, az eseményeket kívülről szemlélő szereplők adnak hangot. Mindennek alapján pedig a legkevesebb, amit elmondhatunk, hogy Boccaccio korántsem szemlélte elfogultan annak az államnak a belső viszonyait, ahol ifjúkora legszebb éveit töltötte.⁴⁴ Egyetérthetünk D. Lummus megállapításával: a földült erdő nem pusztán politikai események allegóriája, hanem a város dekadens erkölcsének is.⁴⁵ A nápolyi eclogák azonban nemcsak politikai-morális szempontból képeznek koherens egységet, hanem szervesen illeszkednek a *Bucolicum carmen* kompozíciójába is.

Miként Christine Ratkowitsch egy a Boccaccio-filológiában érthetetlenül mellőzött tanulmányában kimutatta,⁴⁶ a *Bucolicum carmen* szerkezete három nagy egységre osztható föl, melyek – mintegy Boccaccio szellemi önéletrajzát nyújtva – megfeleltethetők az emberi élet három nagy szakaszának, valamint a középkori fölfogás szerint hozzájuk kapcsolódó

43 Bernardi Perini 1994, 953.

44 Nápoly képeről Boccaccio műveiben újabban lásd Morosini 2012, 69–87.

45 „The pastoral landscape’s destruction recalls more than just the political exile and dispossession of the king; it evokes a decadent moral state as well.” Lummus 2013, 163.

46 Ratkowitsch 2000, 301–334. Jellemző, hogy erről a kitűnő tanulmányról még a *Bucolicum carmen* legújabb, túlzottan nagyinak éppenséggel nem tekinthető szakirodalmát szemlélő áttekintés sem vesz tudomást: Lorenzini 2010, 153–65.

tevékenységeknek: az ifjúkorhoz a szerelem illik, vagyis a *vita voluptuosa*, a felnőttkorhoz a külső érvényesülés, tehát a *vita activa*, az érett korhoz pedig a szemlélődésnek szentelt *vita contemplativa*. A *vita activát* a III–IX. eclogák önmagába záródó egysége tematizálja. A hatalom és a pénz megszerzéséért folytatott küzdelmeket tárgyul választó, a nápolyi és firenzei változásokról hol tragikusan ironikus, hol keserűen szatirikus képet adó eclogák leírásai tehát korántsem véletlenül bővelkednek a diszharmonikus elemekben. A Tarantói Lajos hazatérését ünneplő VI., *Alcestus* c. költemény várakozásteljes hangulatát nemcsak a költemény nyugtalanító lezárása hitelteleníti el,⁴⁷ hanem még inkább a VIII., *Midas* c. ecloga, amelynek mérhetetlenül kapzsi címszereplője éppen az a Niccolò Acciaiuoli, aki Tarantói Lajos támogatójaként Nápolyban roppant hatalomra tett szert, s akinek személyéről a pásztorok ismét az invektíva hangnemében szólnak, mint aki saját hatalmi pozíciójának megszilárdítása érdekében munkálkodott buzgón Johanna és szeretője összeházásításán. Ebben az eclogában a Firenzéből érkező, Boccacciót megszemélyesítő Phytiasnak a nápolyi Damon mesél Acciaiuoli gaztetteiről, mire Phytias megjegyzi: senki sem juthat magas tisztségekhez, csak az igazságos Isten akaratából: „*nemo, nisi Iuppiter equus / iusserit, in celsos usquam conscendet honores*” (63–64.). Mint végső tekintélyre egy Amintas nevű, valószínűleg Ovidiussal, esetleg Dantéval azonosítható pásztorra hivatkozik, aki idősebb korában a világ állhatatlanságáról és forgandóságáról énekelt:

47 „Amphibolie kennzeichnet aber auch das Ende der Ekloge, wo die positive Stimmung durch aufkommenden Lärm plötzlich wieder in Furcht und Schrecken umschlägt (6, 159–166). Ob damit bloß die kurzfristigen Wirren nach Louis' Rückkehr gemeint sind oder sich bereits der Zug Karls IV. nach Italien ankündigt, der in 7 und 9 thematisiert wird, bleibt für die eigentliche Aussage belanglos: Dieser bedrückende Schluß zeigt nochmals, daß die auf der politischen Karriere fußende *vita activa* stets von Unheil bedroht ist und daher nicht zum wahren Ziel führen kann.” Ratkowsch 2000, 316.

Sepe vices rerum verti cantabat Amintas
iam senior! Lacrimas mecum mors equa resolvet. (VIII, 74–75.)

Ebben az örökös változásnak kitett földi világban⁴⁸ az idilli állapotok óhatatlanul csak átmenetileg, és csak olyan felemás módon valósulhatnak meg, mint a Bölcs Róbert alatt fölvirágzó, majd halála után a hivalkodó pompa, az aljas intrikák és bestiális gyilkosságok sötét erdejévé változó Parthenopé esetében.

Az evilági aranykor tünékeny és hiábavaló mivoltának hangsúlyozásában Boccaccio ahhoz az ókeresztény írókig visszavezethető hagyományhoz kapcsolódik, amely a klasszikus aranykorleírásoknak, mindenekelőtt pedig Vergilius IV. eclogájának motívumkincsét az eszkhatológiára vonatkoztatta, s a túlvilági üdvösség megjelenítésére tartotta fönn. Már Lactantius is azt vallotta, hogy csak az *apocalypsis* után valósulhat meg mindaz, amit a pogány költők Saturnus királyságáról énekeltek: „...denique tum fient illa quae poetae aureis temporibus facta esse iam Saturno regnante dixerunt”⁴⁹.

Ilyen, valóban aranykori állapotokat festő leírásokkal Boccacciónál is találkozhatunk, de csak a gyűjteménynek a *vita contemplativa* jegyében álló harmadik részében, így a XIV. eclogában, amelyet az idősödő költő korán elhunyt kislánya, Violante emlékének szentelt. Az örök üdvösség boldogságában részesülő, immár Olympiává átlényegült leány éjnek idején jelenik meg hajlott korú atyjának, hogy vigasztalásul részletesen beszámoljon neki arról a csodálatos erdőről, ahol az üdvösségre jutottak élnek. Ezen a hegyen a pálmafák és cédrusok a csillagokat verik, a pa-

48 Még ha vitatható is Lummus föltevése, mely szerint a *Buccolicum carmen* legfőbb mintája Ovidius *Metamorphose*sé volna, kétségtelen, hogy a gyűjtemény meghatározó motívuma az állandó változás és átalakulás, a „story of transformation”. Lummus 2013, 159.

49 *Div. Inst.* VII, 24, 9.

takok olyanok, mintha ezüstből volnának, aranyos szarvú őzek, aranyos tollú madarak, aranytól tündöklő griffmadarak népesítik be.⁵⁰ Violante azonban elbeszélését rögtön azzal kezdi, hogy ez a varázslatos táj a bűnös bárányoknak megközelíthetetlen: „est in secessu pecori mons inuius egro, / lumine perpetuo clarus” (170–171.). Ez az oly érzékletesen bemutatott, romolhatatlan aranykori világ ezáltal mintegy ellenpárul szolgál a *Silva cadens* gyászénekében elsiratott nápolyi aranykornak, még inkább kiemelve annak – talán sikerült kimutatnunk – baljós, nyugtalanító és pusztulásra ítélt mivoltát.

50 Az Olympiához lásd Carrara, 1899; Zabughin 1922, 57–62; Chiecchi 1995, 219–244.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Avena* 1906. Avena, Antonio: *Il Bucolicum carmen e i suoi commenti inediti*. Società Cooperativa Tipografica, Padova, 1906.
- Bernardi Perini* 1994. Bernardi Perini, Giorgio: *Bucolicum carmen*. In: *Tutte le opere di Giovanni Boccaccio*, a cura di V. Branca. V/2. Mondadori, Milano, 1994.
- Branca* 1977. Branca, Vittore: *Boccaccio. Profilo biografico*. Sansoni, Firenze, 1977.
- Branca* 1994. Rime a cura di V. Branca con Appendice degli Argomenti e Rubriche dantesche a cura di Giorgio Padoan. In: *Tutte le opere di Giovanni Boccaccio*, a cura di V. Branca. V/1. Mondadori, Milano, 1994. 298.
- Carrara* 1899. Carrara, Enrico: *Un oltretomba bucolico*. N. Zanichelli, Bologna, 1899.
- Carrara* 1909. Carrara, Enrico: *La poesia pastorale*. Dottor F. Vallardi, Milano, 1909.
- Chiecchi* 1995. Chiecchi, Giuseppe: Per l'interpretazione dell'egloga Olympia di Giovanni Boccaccio. *Studi sul Boccaccio*, 23. (1995) 219–244.
- Kropf* 1896. Kropf Lajos: Az aversai gyilkosság 1–4. *Erdélyi Múzeum*, 13 (1896) 97–111.; 163–177.; 211–228.; 258–273.
- Leuker* 2007. Leuker, Tobias: Due maestri del Boccaccio. Il papagallo e la fenice nel ritratto allegorico della Napoli di Roberto d'Angiò. (*Bucolicum carmen* V 28–68.) *Studi sul Boccaccio*, 35 (2007) 147–155.
- Lidonici* 1914. Lidonici, Giacomo: Boccaccio, Giovanni: *Il „Bucolicum carmen”*. Trascritto di su l'autografo Riccardiano e illustrato per cura di G. Lidonici. S. Lapi, Città di Castello 1914.
- Lokaj* 2000. Lokaj, Rodney J.: La Cleopatra neapoletana: Giovanna d'Angiò nelle Familiare di Petrarca. *Giornale Storico della Letteratura Italiana*, 127 (2000) 481–521.
- Lorenzini* 2010. Lorenzini, Simona: Rassegna di studi sul Boccaccio bu-

- colico. *Studi sul Boccaccio*, 38 (2010) 153–65.
- Lumms 2013. Lumms, David: The Changing Landscape of the Self. In: V. Kirkham – M. Sherberg – J. L. Smarr (eds.): *Boccaccio. A Critical Guide to the Complete Works*. University of Chicago Press, Chicago and London, 2013. 155–169.
- Martellotti 1983a. Martellotti, Guido: Dalla tenzone al carne bucolico: Giovanni del Virgilio, Dante, Boccaccio. In: *Dante e Boccaccio e altri scrittori dall'umanesimo al romanticismo*. Con una premessa di U. Bosco. Olschki, Firenze, 1983. 71–89.
- Martellotti 1983b. Martellotti, Guido: La riscoperta dello stile bucolico (da Dante a Boccaccio). In: *Dante e Boccaccio e altri scrittori dall'umanesimo al romanticismo*. Con una premessa di U. Bosco. Olschki, Firenze, 1983. 91–106.
- Morosini 2012. Morosini, Roberta: La 'bona sonoritas' di Calliopo: Boccaccio a Napoli, la polifonia di Partenope e i silenzi dell'Acciaiuoli. In: *Boccaccio Angioino. Materiali per la storia di Napoli nel Trecento*. A cura di G. Alfano, T. D'Urso, A. Periccioli Saggese. Peter Lang, Bruxelles – Bern – Berlin – Frankfurt am Main – New York – Oxford – Wien, 2012. 69–87.
- Paoletti 1978. Paoletti, Lao: Virgilio e Boccaccio. In: R. Chevalier (Éd.): *Présence de Virgile*. [Actes du Colloque des 9, 11 et 12 Décembre 1976 (Paris E. N. S.)] Tours – Paris, 1978. 249–263.
- Radó 1896. Radó Antal: *Az olasz irodalom története I–II*. Budapest, 1896.
- Ratkowitsch 2000. Ratkowitsch, Chr.: Mittelalterliches in der Hirtendichtung des Giovanni Boccaccio. *Wiener Studien*, 113 (2000) 301–334.
- Resta 1975. Resta, Gianvito: Codice bucolico boccacciano. In: *I classici nel medioevo e nell'umanesimo. Miscellanea filologica*. Istituto di filologia classica e medievale, Genova, 1975.
- Ricci 1985. Ricci, Pier Giorgio: Per la cronologia del „Buccolicum

carmen”. In: *Studi sulla vita e le opere del Boccaccio*. R. Ricciardi, Milano – Napoli, 1985. 50–66.

Zabughin 1922. Zabughin, Vladimiro: *L'oltretomba classico medievale dantesco nel medioevo*. Olschski, Firenze 1922.